

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

บริการรายชื่อนี้ของห้องสมุดเป็นบริการสารสนเทศประเภทหนึ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกต่อผู้ใช้ให้ทราบว่าห้องสมุดได้จัดหาหนังสือและวัสดุการศึกษาใหม่ๆ รายการใดมาบริการ สามารถติดตามแนวโน้ม วิทยาการใหม่ๆ ได้ ในอดีตก่อนที่จะมีการนำโปรแกรมระบบห้องสมุดอัตโนมัติมาใช้งานห้องสมุด รวมทั้งการสื่อสารสารสนเทศผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายเวิลด์ไวด์เว็บยังไม่มีบริการ บริการหนังสือใหม่มักจัดทำเป็นจดหมายข่าวหรือวารสารในรูปแบบสิ่งพิมพ์แพร่กระจายไปยังห้องสมุดและหน่วยงานต่างๆ ต่างจากในปัจจุบันที่การประมวลผลข้อมูลรายการบรรณานุกรมห้องสมุดเป็นระบบดิจิทัล ทำงานด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์แบบอัตโนมัติ และการสื่อสารข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่มีระบบเชื่อมประสานกับผู้ใช้ (user interface) ใช้งานง่าย ทำให้ห้องสมุดนิยมจัดบริการหนังสือใหม่จากหน้าเว็บเพจของตนหรือจากโปรแกรมสืบค้นสารสนเทศสาธารณะโอแพก (OPAC หรือ online public access catalog)

บริการรายชื่อนี้ของห้องสมุดนอกจากจะมีประโยชน์ต่อผู้ใช้แล้ว ยังมีประโยชน์ต่อบรรณารักษ์ในการใช้ข้อมูลเพื่อแสวงหาหนังสือและวัสดุการศึกษาใหม่ๆ ที่น่าสนใจเข้าห้องสมุดได้ อันเป็นการพัฒนาคอลเลกชัน (collection development) เอกสารของห้องสมุดอย่างหนึ่ง เป็นบริการหรือภาระงานเชิงรุกที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้และทักษะทางวิชาชีพ การประเมินคอลเลกชันที่มีอยู่ การคาดการณ์ความต้องการของผู้ใช้ และการสะสมทรัพยากรห้องสมุดที่มีคุณค่าเพื่อบริการผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ก็เป็นแหล่งสารสนเทศสาขาการเกษตรแห่งหนึ่งที่ควรศึกษาและประเมินคอลเลกชันสาขาการเกษตรที่มีบริการ

นอกจากนี้แนวคิดใหม่ๆ ในการให้บริการสารสนเทศที่เน้นการเข้าถึงข้อมูลโดยขยายขอบเขตไปยังทรัพยากรสารสนเทศนอกเหนือที่ห้องสมุดถือครอง (Cotter and Koehler, 2002) ทำให้ห้องสมุดสามารถบริการข้อมูลเชิงอ้างอิง (referral database) สำหรับสารสนเทศพิเศษ เช่น งานวิจัยเฉพาะสาขาได้ ประกอบกับข้อมูลรายการบรรณานุกรมเอกสารในปัจจุบันจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่สามารถคัดลอก ถ่ายโอน หรือแปลงผันข้อมูลเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลบรรณานุกรมของห้องสมุดได้ง่าย โดยไม่ต้องมีการบันทึกข้อมูล (key in) ใหม่ อันเป็นการลดภาระงาน สามารถ

สร้างฐานข้อมูลรายการบรรณานุกรมเอกสารของห้องสมุด (library catalog) ได้อย่างรวดเร็ว แต่ก็อาจมีปัญหาเชิงคุณภาพของข้อมูลบรรณานุกรมที่ทำให้ไม่สามารถนำข้อมูลจากแหล่งอื่นมาใช้ประโยชน์ได้เท่าที่ควร หรือปัญหาการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ไปด้วยกันอาจทำให้ข้อมูลมีความแตกต่างและขาดคุณภาพได้ ดังกรณีสหบรรณานุกรมของเครือข่าย ThaiLIS ในระยะแรกที่ใช้โปรแกรมห้องสมุด VTLS ซึ่งควรมีการศึกษาปัญหาเชิงคุณภาพของข้อมูลบรรณานุกรมให้เข้าใจยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากบริการรายชื่อนี้ใหม่ที่ห้องสมุดต่างๆ ต่อการพัฒนาคอลเลกชันห้องสมุดขึ้น โดยในที่นี้เป็นการศึกษาคอลเลกชันเอกสารด้านการเกษตร สำหรับห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อสร้างฐานข้อมูลเชิงอ้างอิงรายชื่อนี้ใหม่สาขาการเกษตรของห้องสมุดสำคัญในไทย
2. เพื่อศึกษาการนำข้อมูลรายการบรรณานุกรมรายชื่อนี้ใหม่ไปใช้ในงานวิเคราะห์และทำการในฐานข้อมูลโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ และปัญหาเชิงคุณภาพของข้อมูล
3. เพื่อประเมินทรัพยากรสารสนเทศสาขาการเกษตรรายชื่อนี้ใหม่ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้และของห้องสมุดต่างๆ ในภาพรวม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัยดังนี้

1. สาขาวิชา ศึกษาเฉพาะทรัพยากรสารสนเทศสาขาการเกษตร (ดูขอบเขตที่ นิยามศัพท์)
2. ข้อมูลและแหล่งข้อมูล ศึกษาและรวบรวมข้อมูลรายชื่อนี้ใหม่จากรายการบรรณานุกรมเอกสารของฐานข้อมูลในห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษา ในกลุ่มความร่วมมือระหว่างห้องสมุดสถาบันอุดมศึกษาที่มีคณะทำงานฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ ประมาณ 30 แห่ง ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญของประเทศและมีคุณภาพการจัดทำข้อมูลรายการบรรณานุกรมนำเชื่อถือได้ในการรวบรวมข้อมูลจริง จะดำเนินการเฉพาะแหล่งที่มีบริการรายชื่อนี้ใหม่ประจำเดือนและระบบโปรแกรมสืบค้นสารสนเทศโอแพกสามารถสืบค้นหนังสือใหม่ได้สะดวก ในการนี้ได้รวบรวมจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่เป็นแหล่งกรณีศึกษา และห้องสมุด

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่จะใช้เทียบเคียง เป็นเวลา 1 ปี (รวบรวมข้อมูล ม.ค.-ธ.ค. 2555) ส่วน
ห้องสมุดอื่นๆ รวบรวมข้อมูล 4 เดือน (รวบรวมข้อมูล ก.ย.-ธ.ค. 2555)

3. การประเมินผล ประเมินเฉพาะประเด็นการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุด
มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เทียบเคียงกับห้องสมุดอื่น และการประเมินทรัพยากรสารสนเทศในภาพรวม
ไม่ได้ประเมินความคิดเห็นของบุคลากรห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้หรือมหาวิทยาลัยอื่นๆ ต่อ
แนวทางการดำเนินการต่างๆ ส่วนแนวทางการใช้ประโยชน์ของบริการรายชื่อนี้ใหม่ที่มีต่อ
การพัฒนาคอลเลกชันห้องสมุดนั้นนำเสนอเพียงตัวอย่างรูปธรรมของบริการที่พัฒนาขึ้นใหม่ว่า
สามารถเกิดขึ้นได้ ไม่ได้ประเมินผลความคิดเห็นหรือความพึงพอใจของผู้ใช้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้น
และไม่ได้ศึกษาถึงขั้นตอนต่อไปเกี่ยวกับการพิจารณาคัดเลือกรายชื่อนี้ใหม่ที่จัดหาตัวเล่มจริงเข้า
ห้องสมุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้ สามารถใช้ข้อมูลรายการบรรณานุกรมหนังสือใหม่
สาขาการเกษตรเป็นพื้นฐานในการวางแผนการพัฒนาคอลเลกชัน เช่น การจัดซื้อจัดหาทรัพยากร
สารสนเทศเข้าห้องสมุดได้ รวมทั้งใช้ในการสร้างระเบียบข้อมูลหนังสือรายชื่อนี้เดียวกับที่มีใน
ฐานข้อมูลนี้ด้วยวิธีการถ่ายโอนหรือการทำสำเนาได้อย่างรวดเร็ว ลดภาระงานทำรายการเอกสาร
ตลอดจนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในงานบริการ เพื่อให้ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถติดตามเอกสาร
ใหม่ๆ ในสาขาการเกษตรจากแหล่งข้อมูลสำคัญๆ ทั่วประเทศได้
2. บรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ และผู้เกี่ยวข้องกับการบริการสารสนเทศ และงานสร้าง
ฐานข้อมูล สามารถศึกษาแนวทางสร้างฐานข้อมูล และนำไปประยุกต์ใช้กับการพัฒนาคอลเลกชัน
ของทรัพยากรสารสนเทศสาขาอื่นๆ นอกเหนือจากสาขาการเกษตรได้
3. ผู้รับผิดชอบงานฐานข้อมูลลักษณะสหบรรณานุกรมหรือฐานข้อมูลกลางที่เป็นแหล่ง
รวมบรรณานุกรม และบรรณารักษ์ฝ่ายวิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ สามารถทราบลักษณะของ
ข้อมูลและปัญหาการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เข้าด้วยกัน และหาแนวทางสร้างเกณฑ์
มาตรฐาน วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหา เพื่อให้ข้อมูลมีคุณภาพเป็นมาตรฐานเดียวกัน แลกเปลี่ยน
ข้อมูลและใช้ข้อมูลร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. นักศึกษาและนักวิชาการสาขาเกษตรศาสตร์ สามารถใช้ฐานข้อมูลเชิงอ้างอิงรายชื่อนี้
หนังสือใหม่ด้านการเกษตรที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลสำคัญทั่วประเทศ เพื่อค้นหาข้อมูลใหม่ๆ
หรือติดตามข้อมูลใหม่ๆ ได้จากฐานข้อมูลแหล่งเดียว

นิยามศัพท์

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดคำศัพท์ให้มีความหมายตามขอบเขตที่ต้องการดังนี้

บริการรายชื่อนหนังสือใหม่ หมายถึง บริการนำเสนอรายชื่อนหนังสือใหม่ที่ห้องสมุดต่างๆ ได้รับเข้าห้องสมุดของคน โดยปัจจุบันนิยมนำเสนอเป็นรายเดือน ส่วนใหญ่เชื่อมโยงกับระบบรายการบรรณานุกรมห้องสมุดในโปรแกรมระบบงานห้องสมุดอัตโนมัติ สามารถสืบค้นได้จากโปรแกรมสืบค้นสารสนเทศโอแพก แต่ห้องสมุดบางแห่งจัดทำเป็นรายการหรือรายชื่อนี้แยกต่างหาก เช่น เป็นแฟ้มข้อมูลของโปรแกรมสเปรดชีต เช่น Microsoft Excel หรือเป็นหน้าเอกสารเว็บเพจ HTML เป็นต้น

สาขาการเกษตร หมายถึง สาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการปลูกพืช พืชศาสตร์ การเลี้ยงสัตว์ ปศุสัตว์ สัตวศาสตร์ สัตวบาล ประมง การเพาะเลี้ยงในน้ำ ป่าไม้ วนศาสตร์ ซึ่งบริบทของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่เป็นแหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เน้นด้านการผลิต (production) ผลผลิตเป็นหลัก แต่ก็ยังรวบรวมข้อมูลสาขาอื่นๆ ที่มีเนื้อหาใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้อง ในบริบทการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เช่น ปฐพีวิทยา ชลประทาน เศรษฐศาสตร์การเกษตร วิศวกรรม การเกษตร พฤษศาสตร์ สัตววิทยา สัตวแพทยศาสตร์ สารเคมีทางการเกษตร เกษศาสตร์ของสมุนไพร เทคโนโลยีอาหาร ภูมิสถาปัตยกรรม การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เป็นต้น

รายการบรรณานุกรม หมายถึง ข้อมูลที่บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับหนังสือหรือเอกสาร เช่น ชื่อผู้แต่ง ชื่อเรื่อง ครั้งที่พิมพ์ จำนวนหน้า ภาพประกอบ ขนาด ข้อมูลหมายเหตุเกี่ยวกับเอกสาร สารบัญ บทคัดย่อหรือสารสังเขป หัวเรื่องหรือคำกรณีย์เพื่อการสืบค้น ข้อมูลการเชื่อมโยง (link) ไปยังเอกสารฉบับเต็ม (full text) ในระบบไฮเปอร์เท็กซ์ เป็นต้น บางกรณีอาจใช้คำว่า ระบบบรรณานุกรม เมื่อหมายถึงการจัดเก็บในฐานข้อมูล

โปรแกรมสืบค้นสารสนเทศโอแพก (online public access catalog software หรือ OPAC software/module) หมายถึง โปรแกรมย่อยโมดูลงานสืบค้นทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดที่มีบริการเพื่อผู้ใช้ทั่วไปของโปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ ตามห้องสมุดที่เป็นแหล่งเก็บรวบรวมในการวิจัยครั้งนี้ คือ Innopac, Horizon, VTLS, Magic Library, Walai Autolib, ALIST

(หมายเหตุ การรวบรวมข้อมูลจริงจากบริการรายชื่อนหนังสือใหม่ ดำเนินการได้จากแหล่งที่ใช้โปรแกรม Innopac และ Horizon เท่านั้น)

การใช้ประโยชน์จากบริการรายชื่อนหนังสือใหม่ หมายถึง การนำข้อมูลรายการบรรณานุกรมจากรายชื่อนหนังสือใหม่ มาคัดเลือกเฉพาะที่สอดคล้องกับสาขาการเกษตร ที่เป็น

เอกสารพื้นฐานเหมาะกับการเรียนการสอน การวิจัย ของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ (ไม่รวมรายการเอกสารวิทยานิพนธ์ และรายงานการวิจัยที่ค่อนข้างมีเนื้อหาเฉพาะ) แล้วสร้างเป็นฐานข้อมูลพิเศษสำหรับการวิจัยครั้งนี้ด้วย โปรแกรมจัดการฐานข้อมูลที่เอื้อต่อการทำงาน เช่น CDS/ISIS, Ulibm, Elib, TASLIB ฯลฯ เมื่อมีฐานข้อมูลพิเศษ ซึ่งในที่นี้ใช้คำว่า ฐานข้อมูลเชิงอ้างอิงรายชื่อหนังสือใหม่แล้ว จึงศึกษาแนวทางการใช้เป็นข้อมูลพัฒนาคอลเลกชันของห้องสมุด ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้

การพัฒนาคอลเลกชันเอกสารของห้องสมุด หมายถึง การดำเนินการเฉพาะบางเรื่อง ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่

(1) **การสร้างฐานข้อมูลเพื่อบริการเชิงอ้างอิง (referral service)** หรือที่ใช้คำว่า ฐานข้อมูลเชิงอ้างอิง หมายถึง ฐานข้อมูลคอลเลกชันเฉพาะทางคือสาขาการเกษตร ที่รวบรวมรายการบรรณานุกรมทรัพยากรสารสนเทศใหม่ (new books) จากแหล่งข้อมูลห้องสมุดสำคัญๆ ของไทย เป็นการบริการบรรณานุกรมเชิงอ้างอิงแม้ห้องสมุดเจ้าของฐานข้อมูลนี้ (คือห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้) จะไม่มีตัวเล่มเอกสารจริงรองรับก็ตาม แต่ผู้ใช้ทั่วไปสามารถนำข้อมูลไปติดตามเอกสารจากห้องสมุดอื่นได้ และบรรณารักษ์สามารถใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนการพัฒนาคอลเลกชันของห้องสมุดได้

(2) **การนำข้อมูลรายการบรรณานุกรมรายชื่อหนังสือใหม่ไปใช้ในงานวิเคราะห์และทำรายการเอกสาร มุ่งศึกษาเฉพาะ** (2.1) การนำข้อมูลจากฐานข้อมูลพิเศษ (ในที่นี้ใช้โปรแกรม CDS/ISIS) เข้าในฐานข้อมูล โปรแกรมห้องสมุดอัตโนมัติ (ในที่นี้คือโปรแกรม Horizon) และ (2.2) การศึกษาปัญหาเชิงคุณภาพของข้อมูลรายการบรรณานุกรมรายชื่อหนังสือใหม่ที่รวบรวมมา

(3) **การประเมินทรัพยากรสารสนเทศสาขาเกษตรศาสตร์** ของการจัดหาหนังสือใหม่หรือการพัฒนาคอลเลกชันห้องสมุดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ และสภาพการณ์ของทรัพยากรสารสนเทศสาขาเกษตรศาสตร์ใหม่ๆ ในภาพรวม ได้แก่

(3.1) สถิติการจัดหาหนังสือสาขาการเกษตรของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ระยะเวลา 1 ปี

(3.2) สถิติการจัดหาหนังสือสาขาการเกษตรของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เปรียบเทียบกับมหาวิทยาลัยต่างๆ ระยะเวลา 4 เดือน

(3.3) สถิติในภาพรวมของหนังสือใหม่ด้านการเกษตรที่รวบรวมจากห้องสมุดต่างๆ เช่น จำนวนรายชื่อ การจัดหาเข้าห้องสมุดแต่ละแห่ง การกระจายในห้องสมุดต่างๆ ปีพิมพ์

ซึ่งหากเปรียบเทียบกับกิจกรรมในการพัฒนาคอลเลกชัน 6 ประการคือ (1) การศึกษาผู้ใช้ (2) การจัดทำนโยบายการพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศ (3) การเลือก (4) การจัดหา (5) การคัดออก และ (6) การประเมินทรัพยากรสารสนเทศ แล้ว งานวิจัยครั้งนี้ศึกษาข้อ (3) และ (6)